

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Мони Ешуа Алмалех, д.н., преподавател в департамент „Нова българистика“ на НБУ, хабилитация в научно направление 2.1. Филология (05.04.11
Общо и сравнително езиковедство - приложна лингвистика)
върху научните трудове за участие в конкурс за доцент по професионално
направление 2.1.Филология, обявен в ДВ бр.97/06.12.2016 г. с единствен кандидат
гл. ас. д-р Галина Недялкова Куртева

I. Изследователска (творческа) дейност и резултати.

1. Оценка на монографичния труд, включваща оценка на научните и научно-приложните приноси на автора.

Д-р Куртева представя за конкурса книгата *Реализация на категориите род, число и определеност в номиналната система на българския език като чужд (през призмата на отклоненията от нормативната граматика)*. Издателство на Нов български университет, София, 2016. 188 с. Монографията е обобщение на теоретичните и практическите аспекти на целия академичен път на авторката.

Обект на изследване са граматическите категории род, число и определеност, които създават редица трудности при усвояването на всеки чужд език поради факта, че категорията род е напълно формално лингвистична при неодушевените обекти. Изучаването на това кое съществително от кой род е, както, съгласуването на определенията, прилагателни и числителни, остава важен елемент от изучаването на чуждия език. Числото е денотативно адекватна на реалността категория, а определеността може да изисква преобръщане на езиковите навици и мислене, защото в редица езици тя е предпоставена и се пише разделно, а в българския език е задпоставена и се пише слято. Съществуват обаче езици, в които определителният член е предпоставен и се пише слято... Отделно са трудностите, причинени от семантичните аспекти на определеността. С една дума, тези категории предлагат богат набор от грешки при изучаването на чужд език. Това се потвърждава от казаното на с. 62:

Може да се каже, че при рода в най-голяма степен са регистрирани прояви на интерференция, на междуетниково влияние, което води и до по-голям процент грешки. В потвърждение на прогнозите се оказва, че най-много грешки се допускат при съгласуването в именната група ... (Куртева 2016: 62)

Българската езиковедска литература се познава отлично и е цитирана и използвана с умереност – както теоретична, така и за граматичните категории, обект на изследване, а също съпоставителни изследвания по обектите на изследване. Куртева се опира и на класическите трудове по Общо езиковедство. Демонстрира и много добро познаване на огромната рускоезична литература – както в областта на теорията, така и по тематиката на монографията.

Англоезичната също е огромна по обем, но и по качество. Намирам, че използваната е необходима и достатъчна, макар че ми липса употребяването на парадигмата на Халидей.

Работата е структурирана като дисертация – Уводна част, която съдържа цел, задачи, изходни положения в изследването, които са отлично постулирани, защото в тях личи огромният опит и богата статистическа база, събирана през годините, Изложение и Заключение.

В уводната част, в 1.3. *Специфика на изследването*, на фона на целите и задачите, авторката е очертала много прецизно методиката, периметрите на изследване, особеностите на обектите на изследване – в синхронен и диахронен план. Например, ясно е декларирано, че

[...] „вниманието е насочено не толкова върху когнитивните процеси при изучаването на чужд език (макар че и те са отчетени), колкото върху общите механизми и – общите за всички обучавани трудности. Грешките се разглеждат не от психолингвистичен, а по-скоро от лингвистичен и лингводидактичен аспект.“ (с. 16).

Впечатлява дълбокото познаване на условията и състава на обучаваните в последните 30 години. В актуалните условия смесването на студенти, носители на различен майчин език се постига естествено, за разлика от миналото, когато наличието на големи групи с еднакъв етнически произход налагаше обучаемите да бъдат разбивани в разнородни групи, с оглед приоритета на български език като комуникативна система. Посочен е един фактор, който не без значение за успеха на обучението – мотивацията и причините да се изучава български език като чужд. Причините са различни: „професионални, лични, битови, учебни, научни, строго профилирани“.

Този подход („съзнателно е търсена и използвана най-разнородна аудитория – множество китайски, европейски, африкански и други студенти и обучавани“) е свързан с предварителните изследователските интереси. Декларирано е това е спазено, че

„контрастивният анализ не е приоритетен, а се използва само операционалния му апарат, в частност при анализа на грешки. Дихотомията роден език – език цел не е основна, не тя е в центъра на вниманието, а по-скоро възприемането на определени категории и морфологични особености на българския език от чужденци.“ (с.16-17)

Важно терминологично уточнение е, че се използва терминът *български език като чужд*, а не *изучаване на втори език*. Този термин се използва с оглед на факта, че в повечето случаи става дума не за билингвизъм сред обучаваните, а за три- или полилингвизъм. Лично за мене тази ситуация, студентите да имат втори език посредник, а български да се явява трети език, е много интересна. Тя отговаря на глобализацията в съвременния свят, с която преподавателите са длъжни да се съобразяват и да адаптират своята дидактична позиция и поведение.

На с. 19 са декларираните основните методи на изследване – „Методът на изследването е корпусно-базиран системен анализ. [...] Избраните методи за изследване са корпусно-статистическият, лексико-семантичният анализ и лингводидактичният подход.“

Позволявам си да твърдя, че всеки един деклариран метод и/или подход е добра предпоставка, но сам по себе си не осигурява успешно изследване. Много зависи от качеството и количеството на прилагането му. Смятам, че в изпълнението на д-р Куртева тези методи и подходи са реализирани с дълбоко познаване на проблематиката и практиката, което дава като резултат едно качествено изследване, имащо както описателно, така и практическо приложение в обучението на български език като чужд.

Доколкото в текста се споменава англоезичната литература, за мене интерес представлява фактът, че преподавател с огромен опит като д-р Куртева не взема страна в спора дали идеите на Ноам Чомски са работещи или не в преподаването на

чужд език. Освен това, не се взема никакво отношение към системичната лингвистика, която е достатъчно популярна в англоезичния свят. Авторката навярно ще отговори на този мой интерес, но моята хипотеза е, че тя се опира на корпуса от събрани грешки като „един от надеждните начини да се проследят и анализират процесите, които настъпват при обучението, тъй като няма възможност за директно наблюдение на процесите, протичащи в мисълта на обучавания.“

Впечатляващ е броят на събраните в корпуса грешки – „28 450 грешки или отклонения от възприетата норма на българския език“ (с. 20). Тези грешки са събирани 8 години, в периода 2007–2015 г. Корпусът е събран от 964 носители на различни езици, от 36 страни, носители на 31 езика, които са изучавали български език в различни страни, по различни учебни системи и методики (с. 21-22). Посочени са още редица детайли като количествени критерии за време, за което е изучаван езика, обем на учебното съдържание, количество на усвоения лексикален и граматичен материал, интервюирането на различни чуждестранни обучавани и др.

Намирам за вярно и точно наблюдението, че при входа, в съзнанието и подсъзнанието на обучаваните лица, имаме разнообразие на начините, каналите и условията, по които постъпва знанието. А също и хипотезата на авторката, че независимо от тези различия (извън различията на майчиния и втория език у студентите) и дори „методиката и начините на обучение обучаваните“, общата тенденция е, че на изхода се правят „аналогични грешки“. (с. 20) Всичко това на фона на майчините езици на обучаемите – „китайски, английски, арабски, испански, руски, немски, турски, гръцки, френски, италиански, полски, чешки, валонски, датски, фарси, вьетнамски, корейски, урду, португалски, хинди, грузински, арменски, сръбски, украински, азерски, казахски, узбекски, унгарски, албански, иврит, японски, нидерландски (холандски) и други местни езици.“ (с.23)

Впечатляваща е системността на работа на авторката при събирането на данните за езиковите грешки. Това се отнася и до методиката за събиране на данните, описана на с. 24-25, като са посочени различните тестове, задачи в клас, записи, ситуации и контексти, от които са колекционирани грешките.

Съгласен съм с авторката, че това разнообразие помага „да се идентифицират и верифицират отклоненията от езиковата норма с голяма степен на обективност“, както и „когнитивните механизми на генериране на грешките, които възпрепятстват формирането на вторична езикова компетентност на чужденците, изучаващи български език.“ (с. 25-26)

В изпълнението на д-р Куртева понятието „междинен език“ има свое място – като теория и практика. Понятието е разгледано в неговата теоретична и практическа страна. (с. 26-29). Подобна стойност има и разглеждането на понятието „езикова грешка“, и различните изследователски подходи към фактите на езиковите грешки, както и видовете грешки. Понятието е осмислено и с оглед на изследователските цели, задачи и обекти на изследване, което е важно, защото центрира обекта, целите и задачите на изследването (с. 30-41).

Частта II.4. *Специфика на българската морфологична система* е необходима и достатъчна за база, която да постави рамките на грешките. Частта II.5. *Българският език като чужд проследява историята на организираното обучение на български език като чужд в България*, по мое мнение, е полезна глава, с оглед на натрупания опит.

Изложението е посветено на разглеждането и представянето на езиковите грешки в тяхното разнообразие и богатство. Трябва да подчертая, че тази част е изпълнена с една завидна яснота и подреденост, в експлицитен и добре структуриран вид.

Очаквано, най-голямата по количество е частта, посветена на граматичната категория род – 50 страници. За числото са отделени 30 страници, а за определеността – 20 страници.

В частта за рода се отчита, че „най-много грешки се допускат при съгласуването в именната група“ (с.62). Намирам, че изследването е пригодно в точността на данните и наблюденията за съгласуването и употребата на трите рода – най-малко са грешките при съществителните от мъжки род, след това – при среден род, а най-много грешки – при съществителните от женски род (с. 62-64). Наблюденията за причините за грешката също са много стойностни, по мое мнение, като тази страна на проблема пронизва цялата част, посветена на имената. Дадени са важни и интересни детайли за грешките при носители на славянски и неславянски езици.

Класификацията на причините е приносна, по мое мнение:

- отрицателна интерференция
- междуезиков пренос или незнание и неправилно определяне рода на съществителното име
- словообразователни причини
- други (смислови, семантични или синтактични (с. 75)

С оглед на състава на именната група са посочени отделно грешките при съгласуването на прилагателни, числителни и местоимения с опорното съществително. Детайлите за фонетичните промени при прилагателните също са точно и важно наблюдение (с. 72-73).

Що се отнася до числителните бройни и редни, и носителите на български език като майчин масово извършват грешки.

Не съм съгласен с изразеното на с. 83 мнение, че „местоименията не се вметват в традиционната схема на частите на речта, тяхната обособеност се приема от повечето учени.“ В традиционната и нетрадиционната граматика тяхното място не подлежи на съмнение. В крайна сметка, Куртева използва здравосмисленото приемане и на термина и на семантичните, прагматичните и семиотичните параметри на местоименията (с. 84), макар че не зная с какво мнението на Ницолова, прието от авторката, помага в лингводидактиката.

При изброяването на с. 88 липсва местоимението *николко*, но то е налично в таблицата на следващата страница 89.

Изводът е напълно релевантен и точен: „Може да се каже, че местоимението (заедно с глагола) е тази част на речта, при която учащите се най-често, при възможност, прилагат тактиката на заобикаляне, избягване или заместване с името, което прономиналната форма би трябвало да замести.“ (с.93-94)

Частта III.2.2.5. *Усвояемост на категорията род в четирите именни категории*, по мое мнение е приносна.

В изводите, лично за мене най-интересен е изводът, подкрепен с доказателствения материал, че „С най-голям разход на време и усилия остава категорията определеност, която има най-висока степен на трудност.“ (с. 154).

Монографията представлява принос в описанието и анализа на езиковите грешки при усвояването на български език като чужд. Нещо повече, тя не само експлицира дългогодишния научен интерес на авторката към проблематиката, но и експлицира нейната водеща роля сред съавторките при създаването на учебника в две части *Здравейте! “Учебник по български език за чужденци (ниво А1-А2) + CD (първа част) и втората част – Ниво В1-В2 + CD*, издания на НБУ.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации (творчески изяви), направени след назначаването на академичната длъжност „гл. асистент“. Тя включва и оценка на изискването за рецензираност на изданията.

Отзивът на доц. д-р Г. М. Курганмалева от Башкирския държавен педагогически институт за монографията е напълно положителен и трябва да се има предвид.

В статиите и студиите, с които д-р Куртева участва в конкурса, личи системността и постоянния интерес към тематиката на монографията и въобще към теоретичните и практически аспекти на преподаването на български език като чужд.

Тези прояви са реализирани както следва – 14 публикации в рецензирани научни издания, от тях 4 в съавторство и 3 в чужбина; 9 публикации в сборници от доклади от конференции, конгреси и пр., 3 от тях в чужбина.

Редом с тематиката, застъпена в монографията сред статиите има и такива посветени на културологичното влияние в усвояването на български език като чужд.

Не е прието учебник да бъде смятан за основен принос в конкурс за хабилитация. Гл.ас .д-р Галина Куртева е съавтор) заедно с Кристинка Бумбарова и Стефка Бъчварова (на учебника „Здравейте! “Учебник по български език за чужденци (ниво А1-А2) + CD (първа част) и на втората част Ниво В1-В2 + CD“. И за двете Куртева е редактор и автор на граматическата прогресия, на методическата концепция, и на уроци (3 ,4, 5, 8, 12, 13, 14+ преговорен урок 3) от първата част, а във втората част – на уроци 11, 14, 21 и на 3–ти преговорен урок, на приложенияя.

Учебникът може и трябва да присъства и в точката за Участие в проекти, защото той е вътрешен за НБУ проект, чийто ръководител е д-р Куртева, и за двете части.

Учебникът е приложение на натрупаното научно знание и на събираните с години данни за типологията на грешките. Преобладаващата част от обучаемите, наблюдавани и анализирани в монографията, са чуждестранни студенти от НБУ и други университети. Съответно, учебникът е предназначен основно за студенти по програма „Еразмус“ и „Еразмус +“.

Учебникът е написан според правилата на Европейския съюз. Това означава, че той е удобен не само за студенти по вариантите на програмата „Еразмус“, пребиваващи по един семестър в НБУ, не само за редовните чуждестранни студенти в университета но и за Лятната школа по българистика, в която обучението по български език заема основно и важно място.

Учебникът е изграден на интердисциплинарна основа – освен функционалния подход, включващ различни теми (напр. Запознанство („Здравейте“), „Какво е това?“, „В кафето“, „В университета“, „Среща“, „Колко е часът“, „Време и сезони“, „Апартамент под наем“, „Семейство“, „На пазар“ и др.), се въвеждат нови думи, Граматически компетентности (напр. множествено число на съществителни прилагателни), Лексикална и Комуникативна компетентност. Това е съчетано с разнообразни упражнения в писмена и говорима форма. Учебникът е снабден с цветни илюстрации и аудио-записи на CD. Учебникът си служи с малко количество, най-необходими за опознаване структурата на всеки един урок, преведени на английски език термини като „Слушате“, „Задачи“, „Изрази“, „Граматика“, „Упражнения“, „Четене“, „Писане“, „Говорене“, „Комуникация“ и др.

Намирам, че такъв подход е адекватен на мисленето на поколенията, израснали в ерата на интернет и умните телефони, за които е характерно развиването на образното мислене за сметка на езиковото. А това е една допълнителна глобална трудност в обучението в университети въобще, рефлектираща във въвеждането на курсове от типа „четене с разбиране“ за студенти от местния етнос.

Изборът на темите е самостоятелно решение на авторката на концепцията. Смятам, че освен изискванията на Европейския съюз, залегнали в основата на концепцията, д-р Куртева е успяла в тази основополагаща рамка да вмъкне и своите наблюдения за работата на умовете на китайските студенти, които не само са носители на език, напълно различен от индоевропейските езици, но и на друг начин на мислене. Опит натрупан в Пекински Университет за чужди езици (Факултативни лекции в специалност „Българска филология“, май-юни 1990 г.; Експерт по български език в CRI, Пекин, Китай – 2001-2007 г.).

Учебникът на Куртева и съавторки не се появява на празно място в българската академична дейност, а в условията на сериозна конкуренция. Такива учебници са съставени от колегите от в СУ „Св. Климент Охридски“, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и др.

На този фон впечатлява положителният отзив за първата част на учебника – от проф. Оскар Суан, департамент за славянски езици и литератури в Университета на Питсбърг, САЩ. Проф. Суан свидетелства, че учебникът е бил използван успешно в няколко летни интензивни курса на Summer Language Institute в Университета в Питсбърг. Нещо повече, той смята, че „няма по-добър избор“ от този учебник. Това личи от приложения отзив в документацията за конкурса.

Учебникът получава положителна рецензия и от Кристина Томова в сп. „Чуждоезиково обучение“ (2014).

3. Цитиране от други автори

В документацията не са приложени данни за цитиране от други автори.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката.

Галина Куртева посочва 17 проекта, в които участва в периода след назначаването ѝ за главен асистент.

Прави впечатление, че повечето от посочените проекти са с чуждестранни академични звена, семинари в Москва, Лодз, Пекин, Залцбург, Лисабон, Башкирски държавен педагогически институт и др. Тук мога да добавя, че създадените от Куртева професионални връзки с колеги от други страни спомагат за нейната дейност по набиране на чуждестранни студенти в академичната програма на НБУ. Проектите, реализирани в България също имат отношение към тази ѝ дейност.

II. Учебна и преподавателска дейност

1. От документацията към конкурса личи, че гл. ас. Куртева е изпълнявала редовно годишната учебна заетост за аудиторна и извън-аудиторна заетост в съответствие с Наредбата за заетост в НБУ. Редовно провежда текущ контрол и оценяване.

Куртева активно използва разнообразните възможности на електронния обучителен модул "MOODLE – НБУ": качен и използван е първия том на учебника, издаден през 2013 г. В "MOODLE – НБУ" е качен и използван ръкописният вариант на втория том на същия учебник, чието излизане от печат е предвидено за 2017 г. В "MOODLE – НБУ" са и аудио-записите, прилежащи към двата тома.

По мое мнение, това е отличен атестат за ефективността на работата на Куртева и ръководения от нея съавторски колектив на учебника. Най-малкото, това означава, че учебникът е разработен и апробиран първо в практиката и това обяснява неговата ефективност и популярност.

Куртева използва в "MOODLE – НБУ" автентични текстове, презентации, тестове, линкове, лексикален и граматичен материал, слайдове, задачи, тестове за оценяване и определяне на ниво по български език за студенти по програма „Еразъм“. Всички лекционни курсове са под формата на презентации в Power Point.

Курсовите работи на студентите в "MOODLE – НБУ" се проверяват електронно.

2. Работа с Еразъм-студенти

Смятам, че това една от много силните страни в дейността на д-р Куртева. Повече от 5 години тя е ръководител на двата проекта – „Еразъм“ и „Еразъм+“. По тях Куртева провежда системна работа с всички, 125, студенти по „Еразъм“ и „Еразъм+“, изучаващи български език.

3. Оценки от анкетите на студентите

Общата оценка за изминалия период от Центъра по качество е 4.46 при максимална 5.00.

III. Административна и обществена дейност.

Гл. ас. Куртева членува в:

- Съюз на учените в България (1996 -)
- Дружество за приятелство с Китай (2001 -)
- Централноевропейска асоциация по канадистика (2010 -)

1. Участие в колективни органи на управление на НБУ.

От 2008 г. е отговорник на секция „Български език за чуждестранни студенти” и се занимава с организацията, селекцията, оценяването и методическото обезпечаване на учебния процес и обучението по български език на чуждестранните студенти и курсисти от НБУ и ЦЧЕ.

Куртева е ръководител и участник в проекти за развитие на НБУ: А) Разработване на тест А2 по български език като чужд; Б) Провеждане и оценяване на изпит на равнище А1-А2 по български език като чужд; София: Медицинска академия, Технически университет, Национална спортна академия, НБУ; Пловдив: Медицинска академия, Хранително-вкусов университет, Национална спортна академия; В) Аprobация на тест А2 по български език като чужд: 2010-2013; Г) Поддържане на мрежа и контакти с университети от страната за популяризиране на изпитите на НБУ по български език като чужд. София и Пловдив, Берлин, Париж, Китай, Москва, Уфа; Д) Разработване на стандарти за езикови тестове по български език като чужд; Ръководител и организатор на Лятна школа по български език и култура (от 2010 досега); Цялостна организация на школата, кореспонденция, набиране и привличане на курсисти, изработване и реализиране на учебната, методическата, културната и социалната програма на школата, а също и организацията на Зелено училище (от 2015 г. досега Пътуващ семинар); Ръководител на „Проект ЕЛС- „Интензивен курс по български език за чуждестранни студенти по секторна програма Еразъм”- проект към Център за развитие на човешките ресурси, интензивен курс по български език, който се провежда в два модула - септември и февруари (2010-2014); Ръководител на Проект „Интензивен курс по български език за чуждестранни студенти по секторна програма Еразъм+”- проект към Център за развитие на човешките ресурси (от 2015 досега)

2. Обществената активност на д-р Куртева е концентрирана върху работата ѝ като преподавател и активист за привличане на чуждестранни студенти в НБ:

- Летен семинар по български език и култура за чуждестранни българисти и слависти – лектор, 1983-1989
- Автор и директор на програма „Еврославистика-Приложна лингвистика-славянски и западен език”, 1995-2001
- Отговорник Секция «Български език за чужденци» към ФБО (2009-)
- Лятно училище по български език и култура – ръководител (2010 -)

В своята работа като преподавател д-р Куртева развива разнообразни дейности, които имат отношение и към административната работа по документацията на курсове, и като консултации, и международни контакти:

- Индивидуални консултации със студенти-специалисти (6 души) от Московския лингвистичен университет (Русия) по Договор за сътрудничество между НБУ и МГЛУ – 2013, с 4 студенти от БГДУ-Уфа – 2014, с 2 студента от Ягелонския университет – 2013, 1-от Карловия университет, Прага – 2014, 1 – от Университета в Страсбург – 2015, 2 – от Университета в Болоня - 2015, и др.
- Групови и индивидуални консултации с чуждестранни студенти от подготвителната година по български език в НБУ

- Консултации със студенти от МП „Писмен и устен превод“ в Moodle в курсове: TRIM130, TRSM 103
- Групови и индивидуални консултации със студенти от курсове ОООК 084 , BCLB 417, BCLB312, BCLB110, BSLB 108, ОООК 128, както и за чуждестранни студенти
- Провеждане на редовна езикова практика със студентите от „Подготвителната година по български език“ – пролетен семестър
- Участие в провеждане на международна проява за популяризирането на българския език „Българский диктант“ от името на НБУ- Изготвяне на учебни и методически материали и на аудио-записи , 1.10–30.11.2014, Уфа, РФ
- Консултации и индивидуална работа по превод с доц. Гузел Курбангалеева - ръководител катедра “Общо езикознание” в РФ, в рамките на договора между НБУ и Башкирски държавен педагогически университет
- Провеждане на пътуващи семинари с чуждестранни студенти – 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 – ръководител на проекта
- Водене на кореспонденция и привличане на курсисти за Лятната школа по български език – 2010–2015 г.
- Провеждане на международната акция „Българский диктант“ в Башкирски държавен педагогически университет, Уфа, РФ – авторство и запис, 7.12.2016 г. <http://old.bspu.ru/node/56599>

3. Привличане на студенти в програмата

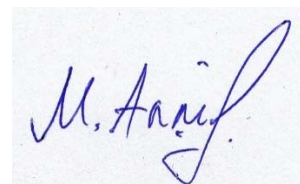
От изброените по-горе активности на д-р Куртева по привличане на студенти за Лятната школа по български език, както и по версиите на програма „Еразъм“ става ясно, че тази дейност е основна за нея, и положителните резултати за НБУ и тези програми са факт, особено при конкурентната среда на другите академични институции в България.

IV. Лични впечатления от кандидата (ако има такива).

Познавам гл. ас. д-р Галина Куртева от Нов български университети и от колегиалните езиковедски контакти. Смятам, че тя притежава едно много ценно и не често срещано качество – умението да работи в екип.

Заклучение

С оглед на посоченото по-горе, с пълна убеденост препоръчвам на Научното жури да присъди на гл. ас. д-р Галина Недялкова Куртева академичната длъжност „доцент“, за което гласувам „ЗА“ и с предложение да бъде допусната до избор от Академичния съвет на НБУ.

Проф. Мони Алмалех, д.н.

18.04.2017 г.